ЧЫЛА ЭЛЛАСЭ ПРОЛЭТАР-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!

Лэнин-Сталин паша вэрч кучэдалаш йамдэ лий!

ЙАМДЭ ЛИЙ

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЭ

ГАЗЭТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр. пэл ийлан 1 т. 8 ыр.

1938 ий 8 йанварь № 2

КАНИКУЛ ВЭСЭЛАН ДА КУЛЬТУРНО ЭРТА

Н. Островскийын возымо книга-шамычым лудын пытарэм

Кызыт мэ, йӧча - шамыч, тэлэ каникулым эртарэна. Нойышо ушнам кандарэн, у вийым погэна.

Эрдэнэ кыньэлын, йӧчым чийэн мунчалтэн кошташ, йандар шӱлышым погаш могайэ сай! Мунчалтэн толамат, книгам лудам. Адакат йужыш лэктын коштам.

Тэлэ каникул жапыштэ мый Н. А. Островскийын возымо „Как закалялась сталь“ дэн „Рожденные бурей“ книга-шамычым лудын пытарэм. Тэвэ мыйын ончылнэм — „Как закалялась сталь“. Лудаш тӱнгалатат, чарнаш ок лий. Граждан сарыштэ крэдалшэ Островский айдэмын вурс гай шуаралтмыжэ нэргэн пэш чаплэ книгам возэн.

Фэдотов И.

Кузнэцово пэдучилищыштэ тунэмшэ.

Мый издэр дэнэ мунчалташ йӧратэм

Мэмнан йал покшэлнэ пэш сылнэ корэм уло. Тидэ корэмын курыкшо—мэмнан вэсэлан мунчалтымэ вэрна.

Мый эрдэнэ кыньэлын издэрэм наламат, викак курык сэрыш куржам. Йолташэм-шамыч дэнэ пырльа погынэн мунчалташ тӱнгалына.

Утларакшым мый издэр дэнэ мунчалташ йӧратэм. Каникул жаплан ачам лӱмын у йытыра издэрым налын пуэн. Мый тидлан пэш куанышым.

Каникул жапэм курык ӱмбалан вэсэлан эртарэм.

Рьабинин Сэмон.

Ронго р-н, Кужмарий йалсовэт, Лай-сола йал.

„Лэнин в Октябре“ кинофильм гыч.
Сӱрэтыштэ: В. И. Лэнин дэн пашазэ Василий.

Йӧчэ—йӧратымэ йолташэм

Мый физкультур пашам пэш йӧратэм. Кызыт эрэ йӧчэ дэнэ коштам. Тидэ кэчылаштэ Йошкар-Олаштэ эртышэ йӧча спартакиадыштэ участвоватлэнам. 5 километр коклаш йӧчэ дэнэ каймаштэ мый 6-шо вэрым нальым. Шукэртэ огыл Морко сэлаш эртаралтшэ район спартакиадыштэ пэрвой вэрым налынам ыльэ.

Мый рэспублик спартакиадыштат ончыл вэрым налаш шонэнам ыльэ. Но мый дэчэм вийанрак кайшэ-шамыч мыйым эртышт. Мый нунын сэмынак кошташ тунэмаш шкэ ончыланэм задачым шындэм. Шушаш спартакиадыштэ ик эн ончыл вэрыш лэкташ шонэм. Йӧчэ дэнэ кошташ пэш йӧратэм. Йӧчэ—пэш чот йӧратымэ йолташэм.

Алэксэйэв Борис.

Морко район, Кугу Кожлайал пэлэ кыдалаш школ, 6-шо класс.

Шахмат дэнэ модаш тунэмам

Шахмат дэн шашкэ модышым мый пэш йӧратэм. Йара жап годым эрэ модам. Но альэ мартэн сайын модын ом мошто ыльэ. Шахмат дэнэ модаш мыйым йолташэм Ласточкин И. туныктэн.

Кызыт, каникул жапыштэ, школыш кажнэ кэчын модаш коштам.

Силантьэв П.

Ронго район.

Йӧчэ дэнэ нормым сдатлэна

Каникул жапнам вэсэлан, культурно эртаршашлан, мэ ончылгочак планым ыштэн йамдылэн улына. Кузэ модаш, кунам мо дэнэ мунчалтышашым ончылгочак палэн шогышна.

Кызыт йӧчэ дэнэ сорэвноватлэн коштына. Кажнэ БГТО значоклан нормым сдатлышаш вэрч тырша.

Каникул жапыштэ чыланат БГТО значоклан тэлэ нормым сдатлэна. Онэшна БГТО значокым пыжыктэн, у вий дэнэ школыш кайаш йамдылалтына.

Литвин Йыван.

Йошкар-Ола район, кузнэцово пэдучилищэ.

Катокна йандаула йылгыжэш

Мэмнан школ лийшнэ пэш сылнэ энгэр уло. Тидэ энгэр ий ӱмбалнэ вэсэлан модын каникул жапнам эртарэна.

Каникул тӱнгалмэ дэч ончычак энгэр ийым тӧрлатэн катокым ыштышна. Каток пэш мотор лийэ, йандаула гай йылгыж шинча. Кэчэ йыда погынэн, тидэ катокышто коньки дэнэ мунчалтэна.

Мэмнан коклаштэ коньки дэнэ эн сайын Киртайэв Никифор мунчалта. Тудо мунчалташ тӱналшэ моло йӧча-шамычымат туныкта.

Ий ӱмбалнэ мунчалташ пэш сай. Йара жапнам шижынат огына кэрт, вэсэлан эрта. Капнам пэнгыдэмдэна, у вийым погэна.

Орэхов Йогор.

Ронго район.

А ЧОДРАШТЫЖЭ МОГАЙ САЙ!

Мэмнан дэкэ пийалан у ий толын. У ийын пэрвой кэчыштыжак мэ каникулыш кайышна. Мэ каникулым йатыр ий годсэк эртарэна. Но тыгай вэсэла, тыгай куандарышан каникулым альэ ужын огынал. Млання канаш чыла условийым ыштэныт.

Пэрвой йанварыштэ школыштына йолка пайрэмым эртарышна. Кажнэ тунэмшэ шкэ моштымыжым, куанжым ончыктэн. Кажныжэ куштэн, модын, воштылын. Шукышт почэламутым ойлэныт, мурым мурэныт. Школыш кодын каймат ок шу ыльэ.

Но мӧнгыштат пэш вэсэлан канэна. Мэмнан йал воктэнак кугу курык уло. Тушто мэ йӧчэ дэнэ, издэр дэнэ мунчалтэна.

Тӱшкан погынэн йӧчэ дэнэ пасу йыр коштына. Коклан вич километр коклаш ӱчашэн кайэна.

Адак йужгунам погынэ на да йӧчэ дэнэ чодраш кайэна.

Икана мэ чодраштэ мэрангым ужна. Ончэна: мэмнан ончылно „бушт“ шоктыш. Изиш лиймэк мэранг тӧрштэн лэктэ. Мэ мэранг почэш! Мэранг чыма вэлэ кудалэш. Мэ кышажэ почэш поктэна. Тудым кучэн школыш пӧлӧклан нангайнэна ыльэ, но ыш логал. Ош вургэмым чийшэ пушэнгэ-шамыч мардэжан годым „тышкэ толза“ манмэ сэмын мэмнам ӱжшыла койын шогат. Пэш сӧрал пуртӱс! чодраш пурэт гын, лэкмэтат ок шу.

Чодраш эша кайаш шонэна. Тушто пуртӱс пэш сӧрал. Олача вургэмым чийшэ пушэнгэ-шамыч мардэжан годым „тышкэ толза“ манмэ сэмын мэмнам ӱжшыла койын шогат. Пэш сӧрал пуртӱс! чодраш пурэт гын, лэкмэтат ок шу.

Эрла мэмнам туныктышо Уткин Николай Стэпанович „Лэнин в Октябре“ кином ончаш нангайаш сӧра.

Пионьэр-шамыч: Изибайэв А., Стольаров С., Йаблокова Е.

„Марий йал“ колхоз, Йошкар-Ола район.

Н. Островский лӱмэш сылнэмутан журнал

Кужмарий пэлэ кыдалаш школышто тунэмшэ-шамыч (Ронго р-н) писатэль Н. Островский лӱмэш сылнэмутан журналым луктыт.

Журналэш Н. Островскийын биографийжым да тудын произвэдэнийжэ гыч ужашым кӱчыкын пэчэтлымэ.

В. Загайнов.

3

ЛЭНИН НЭРГЭН ПЭШ ЧАПЛЭ ФИЛЬМ

В. И. Лэнин дэн пашазэ Василий.

Лэнинын образшым раш ончыктымо

Тидэ кэчылаштэ Йошкар-Оласэ кинотэатрын экраныштыжэ шэмэр-шамычын пэш чот вучэн илымэ „Лэнин в Октябре" фильм ончыкталтэш.

Тидэ фильм тӱньамбал пролэтариатын вождьшый—Владимир Ильич Лэнинын образшым путырак сайын, чын ончыкта.

1917 ийсэ шыжэ. Большэвик партий Врэмэнный правитэльствым сӱмырал шуэн властым шэмэр-шамыч кидыш налаш йамдылалтэш. Властым кидыш налаш ик корно вэлэ—жапшым шуйыдэ пашазэ класслам вооружонно восстанийыш кинъэлдаш. Тидэ планжым шуктышашлан Владимир Ильич Пэтроградыш вашка. Цэнтральный Комитэтын лӱмын ойрымо пашазэ Василий Владимир Ильичым Фиӊльандий гыч сайын аралэн конда. Вокзалыш кондэн шукта да паровозым м у ч ы ш т а р э н вокзал дэч ӧрдыжкӧ нангайа. Василий дэн Владимир Ильич паровоз кабин гыч лэктын Василийын пачэрышкыжэ кайат.

Чумыр фильм—Владимир Ильичын вооружонно восстаным вуйлатымэ, шэмэр калыкын пийалжэ вэрч илышыжымат чаманыдэ кучэдалмэ образшэ. Лэнинын эн лишыл йолташыжэ—И. В. Сталин лийын.

Фильм Октьабрьын сэҥгымыжэ дэнэ пыта.

И. А.

Тидэ фильмым ончаш—кугу пийал

Мыйат „Ленин в Октябре" кино фильмым ончышым. Тидэ фильмым ончымаш—мыланэм пэш кугу пийал. Тушто мый Владимир Ильич Лэнинын путырак кугу пашажым ужым. Мыланна пийалан илышым ыштышаш вэрч Владимир Ильич уло вийжэ дэнэ кучэдалын. Тудын вуйлатымэ почэш мэмнан ачана Кугу Октьабрьсэ рэвольуцийыштэ пойан кашакым сӱмырэн шуэн, властым шкэ кидышкышт налыныт.

„Ленин в Октябре" фильм Владимир Ильичын образшым путырак сайын ончыкта.

Пурышэва Нина.
Рокто район, Чкаринск пэлэ кыдалаш школышто тунэмшэ.

Йэчэ дэнэ кузэ коштман

Йэчэ дэнэ сайын мунчалтэн моштышашлан лийын, чот тунэмаш кӱлэш. Пэрвой тӧр вэрыштэ кошташ тунэмман.

Мэмнан сӱрэтлаштэ йаклэштын ошкылмым ончыктымо. Тэ ужыда: кажнэ тошкалмыжэ йэда йэчызэ шэнгэлан кодшо йолжо дэнэ шӱкалалтэш, варажэ чумыр капшыгэ ончыл йолжо ӱмбак кусна.

Шӱкалаш тӱҥалмым 1 шэ дэн 2-шо сӱрэтыштэ ончыктымо. Йэчэ шэнгэкыла ынжэ чымалт манын, пэш шыман, шэкланэн шӱкалман. Движэньыжым эркын-эркын писэштарэн, йэчызэ вийанрак шӱкалаш тӱҥалэш (3-шо сӱрэт).

Варажэ йэчызэ коньки дэнэ мунчалтымэ сэмынак мунчалтэн ошкылэш. (4-шэ дэн 5-шэ сӱрэт). Вэскана тошкалмэ годым вэс йол дэнэ шӱкалман (6-шо сӱрэт).

Йэчэ дэнэ мунчалтэн ошкылаш йамдэ йэчэ корнэш тунэмман. Йэчэ тойа-шамыч шкэндым тӧр кучэн кайаш, адак ончыко шӱкалаш (утларакшэ курыкыш кӱзымӧ годым) полшат. Коштмо годым кыд дэнэ пэш шукак шӱкыман огыл; утларак пашажым йоллан ыштыктыман. Мунчалтэн ошкылаш тунэмшашлан пэрвой ик мыньэр кана тойа дэч посна коштын савырныман.

Йэчэ дэнэ коштмо тэхникым эрэак тунэмам

Мый йэчэ дэнэ кошташ 5-шэ классыштэ тунэммэм годым тӱҥалынам. Пэрвойжо чӱчкыдын камбозам, нойэм ыльэ. Варажэ сайын коштын моштэн тунэмым. Кызыт кэчэ йыда эрдэнэ, кэчывалым, кастэнэ мунчалтэн коштам. Йэчэ мыйын капэм пэҥгыдэмдаш полша.

Кызыт мый Торйал районысо пионьэр-шамыч кокла гыч ик эн талэ йэчызылан шотлалтам. Районышто эртышэ йоча физкультурнэ спартакиадыштэ ӱдыр-шамыч кокла гыч йэчэ дэнэ пэрвой вэрым налынам. Мыйым йэчэ дэнэ прэмироватлэныт.

Мый тыжак ом шогал. Йэчэ дэнэ коштмо тэхникым кэчэ йыда тунэмын шогэн, адакат талырак йэчызэ лийаш тыршэм.

Малинина Варвара.
У Торйал пэлэ кыдалаш школ.

ГУДОК

(Умбакыжэ. Тӱҥалтышыжэ кодшо №-лаштэ.)

Шкэнжым куштын шуат, манын шоныдэ, тудо вӱдым окналашкэ шыжыктылаш тӱҥальэ. Шокшо вӱд дэнэ йӱлэн окна шэнгэлнэ кычкырымым колын, йымартымыж дэнэ тудо дикарьла куштэн. Ындэ, кок под шамыч коклаштэ шинчэн, вуйжым лукдэ, брандсбойтым савыркалэн, окна-шамычыш шокшо вӱдым чарныдэ шыжыктэн.

Тудын шӱмжӧ онжо гыч тӧрштэн лэкшаш гай вургыжэш. Чумыр котэльный пар дэнэ тэмын. Кӱвар мучко шокшо вӱд йога. Туддэч Андрий под шындымэ кӱкшакаштэ шогэн аралалтын. Шӱлашыжэ йӧсӧ лийын, кыдшым йӱлалта.

Но лэктын кэртдымэ нэргэн шонымаш тудым адакат ваштарэш шогыктэн.

Мӱгырымаш ола мучко шарлыш.

III.

Васильок смэныш толшо пэрвой пашазэ тӱшка дэнэ заводыш пурыш. С-рьога кугызажым пошкудо-шамычын кузэ пуштмышт нэргэн тудо кузэ гынат Андрийлан ойлаш шонэн.

Пашазэ-шамыч коклаш шылын, сторож-шамыч дэнэ вашлиймэ дэч корангыштын. Васильок ик кана вэлэ огыл паша жап годымат изажэ дэкэ пурэдэн. Изажлан мо дэнэ гынат пайдалэ лийаш т ы р ш э н чӱчкыдынак чумыр смэнэ мучко тудын дэнэ эртарэн. Кочэгар пашам писын умлэн налшэ тидэ чолга йочам кочэгар шамыч йӧратэныт.

Ик кана тудо пан Струмилын шинчашкыжат пэрнэн, но кочэгар-шамыч икшывым аралэн налыныт, да мэханик кыдшым вэлэ лупшалын. Икшывэ кочэгар-шамычлан вагон гыч шӱым йастараш полышкалэн, котэльныйыштэ чыла пурымо-лэкмэ корным шинчэн да омсалаштэ шогышо контрольор-шамыч ужэдак пурэн лэктын кошташыжэ кэлшышэ вэрым муын. Тудо шӱ оптымо кудвэчыш пурэн, кумда вэнтильационно пучыш кӱзэн, тидэ пуч дэнэ йӱлэн пытышэ шӱй кучам оптымо выньэм дэкэ волэн. Варажым кӱртньӧ бал дэнэ тудо шӱ выньэм дэкэ мийэн, а тужэч, кок-кум комльа антрацитым сӱмырэн, котэльныйыш, шӱ налмэ выньэмыш логалын. Шкэнжын сэкрэтшым Васильок нэгэланат, изажланат шиштарэн огыл. Вучыдэгызэ, контрольор-шамыч шижэдак пурэн шогалын, шкэнжын писылыкшэ дэнэ кочэгар шамычым ӧрыктараш тудлан сай чӱчын.

Котэльныйэш Андрийын тӱкылалтмыжым, тудым пушташ шонымыштым палэн налмэкшэ Васильокым шучкылык авалтыш. Лэгионьэр-шамычын котэльныйыш пураш тыршымыштым икшывэ лӱдшӧ шӱмжӧ дэнэ эскэрэн.

Тидэ тыршымаш сӱмырлымэк, тудо мучашдымын куаныш. Васильок пашазэ-шамыч коклаштэ курштальштын, тич вӱдангшэ шинчажэ дэнэ сӧрвалэн ончэн, палымэ кочэгар-шамыч дэч йодыштын:

—Каласэ, кугызай, нуно тудым мом ыштат?

Кочэгар-шамыч ньимомат пэлэштэн огыт ул. А иктыжэ тудым кыдшэ гыч кучэн, ӧрдыжышкӧ корангдэн:

—Альэ илышэ улат, содор куржl Иктэ шкаланжэ вэрэштэ... Альэ шокшо кыд йӱмалан тыйат вуйэтым савыралыктынэт?

Васильок туддэч савырнэн шогальэ. Шинча вӱдшым йоктарэн, лэгионьэр-шамычын мом ыштымыштым ончаш адак куржо.

Завод кудывэчэш авырэн шогалтымэ чыла пашазэ-шамыч котэльныйыштэ мо лиймым ончэныт. Оружийан лэгионьэр-шамычлан ик йэҥгын вуй пудымыжо шӱмым ӧрыктарэн. Нэлэ паша дэнэ ындыралтшэ, шӱлыкан йэҥ-шамыч ик йэҥгын чакныдэ шогымаштыжэ шкэныштын пассивнэ улмыштлан шылдалалтмым шижыч. А мӱгырымаш тидэ нэргэн ик минутланат мондаш пуэн огыл. Птахан мо лийшашыжэ ындэ чыламат кэлгын тарватыш. Тудлан вишак, утларакшэ ӱдрамаш-шамыч, куанаш тӱҥальыч. Шыдэшкымаш йӱк-шамыч шоктышт:

—Ончашыжэ вожылашда кӱлэш ыльэ, пӧрйэҥ-шамычl Иктым колаш кодэн улыда...

—Утларакшэ ватэ-шамыч дэнэ крэдалыда...

Ӱдрамаш-шамыч кычкырымышт дэнэ, гудок дэнэ да лийшэ чыла дэнат таранышэ-пашазэ-шамыч кудывэчэ гыч каймэ дэч отказатлышт. Лэгионьэр-шамыч штыкыштым ходыш колтышт. Кавалэрист-шамыч нуным имньышт дэнэ ишэн лупш дэнэ кырэныт. Пэш чот шыдэшкышэ пашазэ-шамыч ик лэгионьэрым имньэ ӱмбач шӱдырэн волтышт. Лэгионьэр-шамыч тудым пыкшэ утарышт. Лэгионьэр-шамыч эскадрон кудывэчым пыкшэ гына эрыктыш.

Васильок шкаланжэ вэрым муын огыл. Тидэ курштальшэ изи капан йэҥгым лэгионьэр-шамыч ужыныт.

—Эй, тыйl Мом тыланэт тыштэ? Шогалl Куш куржат?—тудын ӱмбак иктэ кычкыральэ.

Васильок калык коклаш чымалтэ да кыньэрвуй дэнэ, вуй дэнэ шӱкэдылын эн шыгырыш пурыш. Кучэн кэртмышт дэч лӱдын, тудо служэбный ход гоч шӱ оптымо складыш куржо. Шкэнжын пурэн коштмо вэржэ нэргэн тужак вэлэ ушышкыжо пурыш...

Умбакыжэ вэс №-што.

3-шо могыр. „Йамдэ лий".

Николай Алэксэйэвич Нэкрасов

КУГУ РУССКИИ ПОЭТЫН КОЛЫМЫЖЛАН КУДЛО ИИ ТЭМЭ

Поэтын илышыжэ да пашажэ

Н. А. Нэкрасов 1821 ийыштэ помэщик-офицэр йэшэш шочын.

Н. А. Нэкрасовын йоча годсо илышыжэ Йарославль ола лишнысэ Грэшнэвэ имэньыштэ пэш йӧсын шинча вӱд йӧрӧ эртэн. Ачажэ тудын шкэ крэпостной крэсаньыкшэ-шамычым вэлэ огыл, тыгак шкэ йэшыжымат чылтак крэпостной, тиран сэмын шынчырыштэ кучэн. Н. А. Нэкрасовым ачажэ пэш шуко кана лупш дэнэ кырэн, но тудо адакат коч мӧмат эрэ шкэ сэмынжэ вэлэ ыштэн, ачажым колыштын огыл.

Тыгай йӧсӧ илышым Н. А. Нэкрасов колымэш кыжэ мондэн огыл. Тудым аважэ гына йӧратэн, чаманэн. Моло чыманышэ нэгэат лийын огыл.

Н. А. Нэкрасов 12 ийаш улмыжо годым Йарославский гимназийыш тунэмаш пура. Гимназийсэ илыш самырык Нэкрасовым нигунарат ок куандарэ, тудын кумылжым волта вэлэ. Гимназийыштэ казьонщинэ улмыланак Нэкрасов ӧрканэн да начар тунэмын. Но тушто Байронын, Пушкинын произвэдэньыштым лудын. Варажым гимназийсэ начальствэ дэн Нэкрасов коклаштэ отношэньэ утыр пужлэн. Гимназистлан ачажат полышым шагал пуэн. Сандэнэ Н. А. Нэкрасов гимназийым тунэм пытарыдэак кодэн кайэн.

Вара ачажэ тудым Пэтэрбургысо войэннэ училищыш тунэмаш колта. Н. А. Нэкрасов ачаж ойым ок колышт. Пэтэрбургысо войэннэ училищыш огыл, а унивэрситэтыш тунэмаш пура. Тылэч вара ачажэ Н. Алэксэйэвичлан пэш чот сыра, да полыш пумым йӧршын чарна. Н. А. Нэкрасовлан матэриальнэ шотышто йорлылыкым чыташ пэрна. Тидэ жапыштэ тудо литэратур пашаш пэш чот пижэш: стихым, ойлымашым да статьа-шамычым возгала.

1840 ийыштэ Н. А. Нэкрасов „Мечты и звуки" лӱман пэрвой почэламут сборникым пэчэтлэн луктэш. Тидэ сборникыштэ улшо почэламут-шамыч вишкыдырак лийыныт.

1842 ийыштэ Н. А. Нэкрасов Бэлинский дэнэ палымэ лийэш. Тудын кружокыштыжо пашам ышташ тӱҥалэш. Ик мыньар жап гыч тунамсэ талантливый писатэль-шамыч Чэрнышэвский, Добрульубов, Толстой, Достойэвский, Гончаров, Тургэнэв дэкэ лишэмэш.

1847 ий гыч Н. А. Нэкрасов „Современник" журналын рэдактыржэ лийэш. Журналым лукмаштэ Чэрнышэвский дэн Доброльубов пашам ыштат. Кугыжан правитэльствын „Современник" журнал лукмашым пэтырмыж дэч вара Н.А. Нэкрасов „Отечественные записки" журналыш паша ышташ кусна.

1875 ий гыч чэрлын илаш тӱҥалын. 1878 ийыштэ 8 йанварьыштэ кугу поэт А. Н. Нэкрасов колэн.

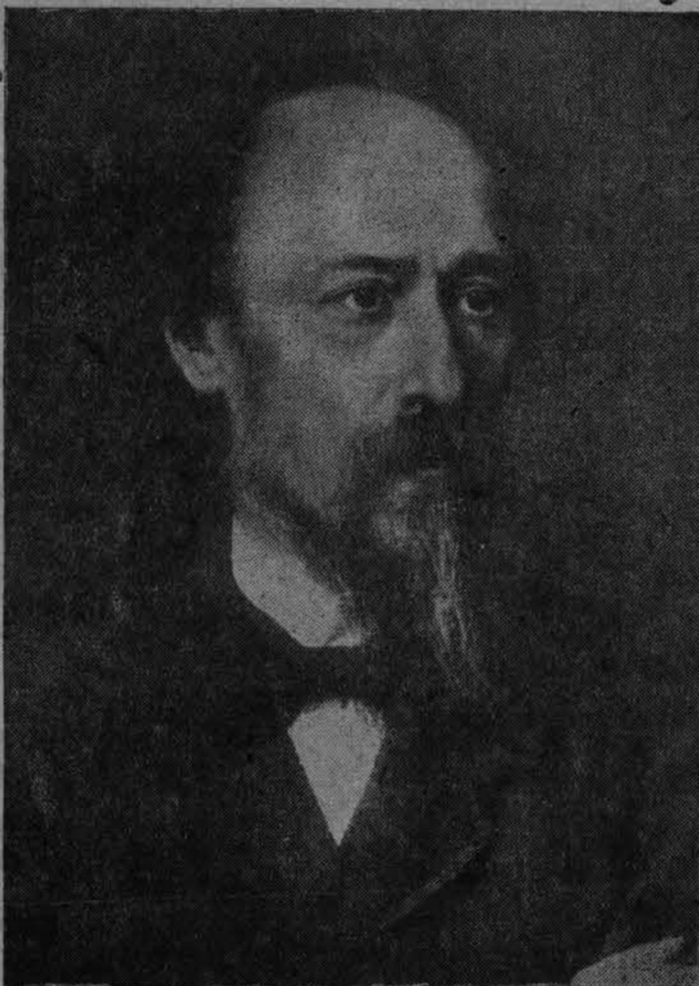
Шкэнжын возымо „В дороге", „На Волге", „Орина мать солдатская", „Мороз—красный нос", „Размышления у народного подьезда", „Кому на Руси жить хорошо" — произвэдэньылаштыжэ Н. А. Нэкрасов крэпостной строй годсо нэлэ, йӧсӧ условий-шамычым, помэщик-шамычын крэсаньыкым пэш чот ындырэн ашнымыштым, чыташ лийдымэ нэлэ, крэпостной пашам, эн чотшым, крэсаньык ӱдрамаш-шамычым орландарэн ашнымым пытырак кэлгын ончыктэн.

„Песнь о разбойнике Кудеяре", „Песнь Ермушки" почэламутлаштыжэ помэщик строй ваштарэш кучэдалаш, нунылан ӱчым шукташ ӱжын. „Железная дорога", „Плач детей" тулэч моло почэламутлаштыжат крэсаньык-шамычым, йоча-шамычым помэщик-шамычын пэш чот эксплоатироватлымыштым пэш сайын сӱрэтлэн кодэн. Н. А. Нэкрасовын поэзийыштыжэ эн шэргыжэ тидэ: Нэкрасов рэвольуционный идэйым кумдан шарэн, родиным, калыкым йӧраташ ӱжын. Тудо шкэ почэламутшо дэнэ шкэ эпохысо ончыл йӧн-шамыч самодэржавий да крэпостной строй ваштарэш кучэдалаш тарватэн.

Н. А. Нэкрасов шкэ поэзийжым калыклан возэн. Садлан тудын возымыжо илыш дэч ойырлыдымо, илыш дэнэ пижын шогышо лийын. Нэкрасов калыкын вийжылан ӱшанэн. Ончыкыжым калык шкаланжэ эрыкым сэҥэн налэш, манын раш палэн.

Тэвэ молан мланна Нэкрасов шэргэ. Тэвэ молан тудын колымыжлан 60 ий эртэн гынат, мэ тудым кугун пагалэна.

В. И. Иванов.

А. Н. НЭКРАСОВ.

ШКОЛЬНИК

—Ну, кудалйа, йумылан кӧра!
Кава, кожэр да пэсок—
Вэсэла огылыс корно...
Эй, мыйдэкэм шич-йа дружок!

Йол чара, кап лавран,
Изиш вэл лэвэдмэ оҥ
Ит вожыл! Могай паша?
Тидэ шуко славный-влакын корно.

Ужам мый котомкаштэ книгам.
Тугэ, тунэмаш тыйэ кайэт...
Шинчэм, ачажэ эргыжлан
Пытартыш кумыржым кучэн,

Шинчэм, шоҥго дьачок ватэ
Чэтвэртак оксам пуэн.
Кудал эртышэ купэч ватэ
Чайланжэ пӧлэклэн.

Ала, можыч, тый дворовый
Колтымо гыч улат!.. Ну, мо адак!
Случай тидэ уак огыл—
Ит ойгыро, от йом садак!

Вашкэ шкат палэт школышто,
Кузэ мужик—архангэльский
Ышкэнжын да йумын эрык дэнэ
Пэш ушан да лийын вэликий.

Поро чон дэч посна огыл тӱньаштэ—
Иктаж кӧ Москвашкэ наҥгайа,
Лийат унивэрситэтыштэ
Омэт ышталт шуэш вара.

Тушто корно вара кумда:
Пашам ыштэ да ит лӱд...
Вот тидланак тыйым кэлгын
Йӧратэм мый шочмо Русь.

Пойанлыкдымэ огыл ты пӱртӱс,
Колэн огыл альэ тудо край,
Мо луктэш калык лоҥ гыч
Тунар славныйым чарныдэ—
Тунар поро, благородный,

Чон дэнэ йӧратышэ вийан-шамычым
Нӱшкӧ-шамыч, йӱштӧ-шамыч да
Шкэныштым чийалтышэ шамыч коклаштэ.

А. Н. НЭКРАСОВ.

ТӰРЭТДЫМЭ АҤА

Шыжэ мучаш. Корак-шамыч чоҥгэштэн кайэныт
Чараҥын чодра, пасу шамыч пустаҥыныт.

Лачак иктэ тӱрэтдымэ аҥа...
Ойго шонымашым тудо конда.

Мутланат дыр парча-шамыч эркын ваш-ваш:
Йокрок мланна шыжэ мардэжым колышташ,

Йокрок мландэ маркэ шогаш пӱгырнэн
Тэмшэ пырчым пуракэш йӱштылтэн.

Мэмнам йӱд йэда станицэ тла,
Кэч могайэ сут кайык чӱҥгалын эрта,

Мэраҥ тошка мэмнам, мардэж кыра мэмнам
Кушто мэмнан куралшэ? Мом вуча эша?

Альэ мэ молын дэчын шочын улна удан?
Альэ пэлэдын вуйаҥын огына ул тӱшкан?

Укэ! Мэ она ул уда молын дэч—да шукэртак
Тэмын да шуын пырчына.

Лупшэн пытараш огыл шыжэ мардэжлан
Тудо куралын да ӱдэн мэмнам?..

Мардэж нунылан ойго ваш мутым конда:
—Вийжэ укэ тэндан куралшыдан.

Шинчэн, молан тудо куралын да ӱдэн,
Да вийжэ шутыдымо пашалан пижылдэн.

Йӧсӧ йорлылан—ок коч да ок йӱ
Тудын чэрлэ шӱмжым шукш кочкэш,

Нинэ каш-шамычым куралшын кидшат
Кошкэн шанчаш ганьэ, сакалтын лупш гай,

Шинча пычкэмшалтын да йомын йӱкшат:
Тудо ойганышэ муро-шамычым мурэн.

Шогашкэ киддэнэ вочшо сэмын,
Куралшэ шоналын аҥа дэнэ кайэн.

М. С. кусарэн.

Почэламут-шамычым смысл почэш кусарымэ.

„Кому на Руси жить хорошо" поэмалан Кустодиэвын сӱрэтлымыжэ.

Художник Стэпановын карикатуржо (1854 ий). Григорович, Турганэв, Островский, А. Толстой ышкэныштын рукописьыштым „Современник" журналыш наҥгайат. Журналын рэдакторжо-шамыч: Нэкрасов дэн Панайэв нуным куанэн вашлийыт.

РОШТО КӦЛАН ПАИДАЛЭ?

Кодшо статьаштэ мэ Христосын нигунамат илыдымыжэ да шочдымыжо нэргэн, рошто пайрэмым христиан-шамычын йатыр курым ожно йазычэский калык дэч заимствоватлымышт нэргэн ойлышна.

Рошто пайрэмын нэгызыштыжэ тошто, дикарский, рэлигиозный пайрэм кийа. Йодылтэш: тидэ пайрэмым—дикарствын кодшыжым — йумылан ӱшанышэ шамычын ыштымышт кӧлан пайдажэ?

Эн ончычак капиталистичэский эллаштэ рэлигий дэн поповский дурманын кӧлан пайдам кондымышт нэргэн ончэн налына. Мэ палэна, капиталистичэский эллаштэ пашазэ дэн шэмэр крэсаньык-шамычын положэньышт пэш нэлэ. Но капиталистичэский эллаштэ йумылан ӱшанышэ шэмэр-шамычлан нунын кумалмышт, рошто гай пайрэм-шамыч полшэн кэртыт мо? Конэшнэ укэ, огыт полшо.

Поп-шамыч тыгэ проповэдоватлат: пуйто шэмэр-шамычлан нэлэ илышым, капиталист дэн помэщик-эксплоататор-шамычын йанлык сэмын мыскылымыштым нимогай вуйшиймаш дэч посна, шкэ эрык дэнэ да охота дэнэ чыташ кӱлэш.

Осаллан вий дэнэ ваштарэш шогыман огыл—тэвэ мом йэвангэльский Христос проповэдоватла. Тидэ шэмэр-шамычлан капиталист дэн помэщик-шамыч власть ваштарэш восстатлаш ок кӱлым, йӱштым, шужымашым, угнэтэньым да правадымылыкым покороно чыташ кӱлмым ончыкта. Тыланэт суткаштэ 14-18 час паша ышташ кӱштат гын,—тидэ осаллан вий дэнэ ваштарэш ит лий! Тыйым завод гыч урэмыш луктын кудалтат, тыйын йэшэт шужэн колымашыш шуэш,—чытэ, осаллан вий дэнэ ваштарэш ит лий! Помэщиклан оброк тӱлаш тыйын пӧртэт гыч чыла шурным луктын налыт, вӱтат гыч вольыкэтым луктын кайат—шып лий, вэс шӱргэтымат совыкташ шындэн пу!

Фабрикант дэн помэщик-шамычын заказышт почэш поп дэн сэктант-шамычын вожакышт Христос мландэ ӱмбак чын „тынысым да айдэмэ коклаш влаговолэньым“ кондэн манын доказыватлат. Но тидэ „тынысшэ“ тэвэ мо лийэш: шэмэр-шамыч игылтмашым тынысын чытышаш улыт, помэщик дэн капиталист-шамыч властьым сӱмыраш тӧчыман огыл. Тыгай„ тынысˮ да тыгай „влаговолэньэ“ эксплоататор-шамычлан пэш пайдалэ, шэмэр-шамычлан пэш осал.

Рэлигий да, тугак рэлигиозно рошто пайрэм господствуйущий класс-шамычын кидыштышт шэмэр-шамычым ондалымэ срэдствалан шотлалтыт. Калыкым ангыртарэн, рэлигий капиталист-шамычын кидыштышт шэмэр-шамычын созданьыштым пычкэмышангдарымэ, нуным капиталистичэский куллыкын да фашист рэжимын чын причинышт дэч корандымэ шотышто изи огыл рольым модын. Мэмнан дэнэ, Совэт Ушэмыштэ, пашазэ дэн крэсаньык шамычын 20 ий господствоватлымышт годым шэмэр - шамычлан чынак пийалан илыш ышталтын. Мэмнан дэнэ эксплоатаций укэ, правадымылык укэ шужымаш, йӱштӧ, кӱчызылык да пашадымылык укэ. Шэмэр-шамычлан тидэ пийалан илышым кӧ пуэн? „Спаситэль“, рэлигий альэ йумо? Укэ шэмэр-шамыч шкэ шкэныштын собствэннэ вийышт дэнэ, шкэныштын родной Лэнин-Сталин партий вуйлатымэ почэш социализмым ыштэныт, шканышт пийалан илышым завойэватлэныт.

Социализмын сэнгымашыжым калык тушман шамыч ваштарэш кучэдалмаштэ завойэватлымэ. Кугу Октьабрь социалистичэский рэвольуцийын шакшэ тушманжэ шамыч коклаштэ христианский поп, мусульманский мулла, йэврэйский раввин, тӱрлӧ сэктант - шамычын вожакышт шагал огыл вэрым налын шогат.

Тэвэ поп-шамычын тушман пашаштым разоблачитлышэ ик мыньар факт.

Поп-шамыч стахановский движэньын фабриклаштэ, совхозлаштэ, колхозлаштэ паша производитэльность кугэмдымашым, а тыгэжэ совэт пашазын, колхозник-шамачын илышышт сайэммым шинчат. Но тидэ калык тушман-шамычлан пайдалэ огыл. Поп-шамыч мом ыштат? Нуно посна стахановэц-шамычлан письмам колтат да нуным стахановский мэтод тидэ „сулык“ манын ӱшандараш тӧчат.

Тыгэ йужо попшо ышта. Молыжо вэс сэмын выступатлат: нуно шкэ тушман тӱсыштым рэлигиозно дурмандэч утаралтдымэ йужо шэмэрын авторитэтышт дэнэ лэвэдаш тӧчат. Днэпропэтровскышто „чытырышэ-шамыч“ рэлигиозно сэктыштэ (шкэ йумыштлан кумалмышт годым нуно чытырат) пашазэ ӱдрамаш Г-скайа шогэн. Пашазэ ӱдрамашын лӱмжӧ дэнэ „чытырышэ - шамыч“ чыла вэрэ козырьатлэныт. Тидэ жапыштак нинэ „чытырышэ-шамыч“ коклаштэ, нуно тидэ Днэпропэтровский область кӱртньӧ корныштак ыштат улмаш, диверсант шамычым вэрэштмэ. Мутат укэ, Г-скайа лӱмжӧ нунын калык ваштарэш ыштымэ подлый пашаштым лэвэдшаш вэрч гына служитлэн.

Шуко поп да сэктын вожакышт фашистский развэдкын шпионышт лийын разоблачатлалтыныт. Бэлоруссийыштэ, Украиныштэ, Башкирийыштэ, Ойротийыштэ, Таджикистаныштэ, Азэрбайджаныштэ, Лэнинградский дэн Калининский областьлаштэ да Совэт Ушэмын моло вэрлаштыжат поп-шамыч дэн сэктын вожакышт коклаштэ шпион-шамычым вэрэштмэ.

* * *

Тыгэ, рэлигийым кӧ поддэрживатла, рошто нэргэн басньа дэнэ шэмэр-шамычым ангыртарымаш кӧлан пайдалэ? Тидэ капиталист дэн фашист-шамычлан пайдалэ.

Мэмнан элыштэ шуко пашазэ дэн колхозник-шамыч йумылан огыт ӱшанэ да рэлигиозно пайрэмым огыт ыштэ. Рэлигийын осал улмыжым чыла шэмэр - шамычлан умылашышт кӱлэш, нуно умылышт: поп дэн поповский пайрэм - шамыч калыклан осал дэч молыжым нимомат кондэн огыт кэрт.

Ф. Олэщук.

ФАШИЗМЛАН МУЧАШ!

Гранат пудэштэ,
Шаланыш бомбо—
Пулэмьот пэш талын тототла.
Испаний калык:
Эргэ, ӱдыр
Элжэ вэрч вийан шога.

Фашизм-шакшэ
Оршо ганьэ
Испанийым тӧча налаш;
Испанэц-влакым,
Сатшым, нуржым
Шона лавраш йӧршэш тошкаш.

Укэ, укэ!
Испаний калык
Огэш лий тошто ганьэ кул!
Луктэш фашизмым
Йӧршын кӱрышт—
Чӱкталтэш Октьабрь тул!

Ит шоно тый,
Фашистский бандэ,
Испанийым сэнгаш, толаш.
Чын вэрч шогалшэ
Эрыкан Испанийым
Ок лий нимо дэн шалалташ!

Ок лий тудым сэнгаш,
Кӧ родинэ вэрчын
Уло онг дэн шога вийан.
Рэспублик вэрчын
Луктын вийым
фашистым сэнгаш кайат чылан.

Кушкэш вийангын
Кажнэ кэчын,
Пэнгыдэмэл народный фронт.
Чыла лукла гыч
Кайыш шэргылт:
—Кайэна сэнгэн мэ, рот фронт!

Ок лий тудым сэнгаш,
Кӧ родинэ вэрчын
Уло онг дэн вийан пижэш.
Вӱда Компартий
Сэнгымашкэ,
Фашизмлан мучаш лийэш!

Макс Майн.

Румынийыштэ у правитэльствым ыштымэ дэч вара

Румынийыштэ власть дэкэ у правитэльствэ толмаш торговльо дэн финансэ тӱньа могырым кӱгу рэакцийым тарватэн. Тэвэ, эн кӱлэшан продуктак кум кэчэ коклаштэ 30 процэнт кӱзэн, амэрикан долларын акшэ 170 гыч 200 румыний лэйыш кӱзэн, английский фунт ак 860 гач 920 лэйыш кӱзэн, тидыжэ румыний лэй кэнэта волымым ончыкта. Национальнэ банк, крэдитнэ учрэждэньэ да сбэрэгатэльнэ кассэла гыч пыштымэ оксам мӧнгэш налмаш койэш. Оксам мӧнгэш налмаш пэш массово лийын, крэдитнэ учрэждэньэ дэн сбэрэгатэльнэ кассэ управлэний окса пыштышэ-шамычын йодмыштым шуктэн огыт кэрт. Вэс элласэ вальутым массово налэдымашат уло.

Нормым пуат

Кумыжйал пэлэ кыдалаш школышто тунэмшэ-шамыч ПВХО значоклан нормым пуаш вийан пижыныт. Шукэртэ огыл VII-шэ класыштэ тунэмшэ - шамыч: Максимов В., Кузьмин А., Бэлов И. нормым пуышт. Кызыт моло тунэмшэ-шамычат пуаш йамдылалтыт. Нуно кружок заньатьыш кумылын коштыт.

Максимов В.

Морко район.

Григорьэв огэшат шоналтэ

Ыйдэ вашкэ кокымшо чырыкат пыта. Тугэ гынат, мэмнан Вэсшӱргӧ нэлэ кыдалаш школышто улыжат ик номыр пырдыж газэт вэлэ лэктын. Тудыжат начар. Рэдактыр Григорьэв Борис пырдыж газэт нэргэн огэшат шоналтэ.

Пионьэр.

Морио район.

Ответственный редактор—
К. А. ЛЭНСКИЙ.

Упол. Марлита № А—4. Тираж 19527 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шо типогр. ВЛКСМ Маробком орган. Савыктыше „М. К.“